Tomasz Kamusella (ur. 1967 w Koźlu) – historyk i interdyscyplinarysta, zajmujący się dziejami i polityką językową Europy Środkowej oraz Śląska, teorią narodu i nacjonalizmu (szczególnie etniczno-językowego, integracją europejską, a także socjolingwistyką, jak i mniejszościami etnicznymi i narodowymi. Członek rzeczywisty Królewskiego Towarzystwa Historycznego.

Jego książka *Polsko-angielsko-niemiecki Glosariusz regionalny Województwa Opolskiego* została ocenzurowana w 2004 roku przez Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, a 2.000 wydrukowanych egzemplarzy zostało spalonych.

Jedyne pozostałe dwa egzemplarze znajdujące się w Bibliotece Narodowej w Warszawie były niedostępne do 2012 roku znajdując się na niejawnym „indeksie ksiąg zakazanych", na podstawie niejawnego polecenia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

9 788365 300102

Tomasz Kamusella

Język śląski Naród śląski

Więcej faktów mniej mitów

(SZI)

NARODOWA OFICYNA ŚLĄSKA

Tomasz Kamusella

Język śląski
Naród śląski
Więcej faktów, mniej mitów

The Silesian Language and Nation: More Facts, Fewer Myths

Ślōnsko godka a ślōnsko nacyjo
Wiyncyj faktōw, myni mitōw

NARODOWA
OFICYNA
ŚLĄSKA

Okładka (Dekel): Andrzej Roczniok

ISBN 978-83-65300-10-2

© Tomasz Kamusella

Wydano (Wydane) 2017

Korekta (Korekta): Autor

Korekta tekstów śląskich (Ślōnsko korekta): Andrzej Roczniok

Redakcja (Redakcyjo) Andrzej Roczniok

Wydawca i druk (Wydowca a drukowani):

Narodowa Oficyna Śląska (Ślōnsko Nacyjowo Ôficyno)

41-800 Zabrze

ul. Ślęczka 2 B/3

(+48) 502 260 511

roczniok@gazeta.pl

www.zlns.ubf.pl

Made in Silesia

sklep internetowy: www.slonskonacyjo.otwarte24.pl

(Zônaczōno na Ślōnsku)

Frojndōm we Ślōnsku a po cołkim welcie

„Konieczne jest wzięcie odpowiedzialności [przez Polskę i Polaków] za wiele jeszcze spraw, takich choćby jak powojenny los Niemców, Mazurów i **Ślązaków**, wojna domowa lat 1944-1948, chłopskie dziedzictwo i inne." (s 200)

Andrzej Lederer. 2014. *Prześniona rewolucja. Ćwiczenia z logiki historycznej*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.

Wstęp

Niniejszy tom zbiera me teksty publicystyczne z lat 2014-1016 na tematy ślōnske. Niektóre omawiają wydarzenia z szerszej perspektywy ogólnopolskiej, albo nawet całej Europy. Ponadto do wyboru dodałem bibliografię książek wydanych w standardowym zapisie ślōnskim w okresie 2009-2016, anglojęzyczny wstęp do dwujęzycznego (scots-ślōnskiego) tomiku poezji Roberta Burnsa, oraz dwa dłuższe eseje anglojęzyczne o Ślōnsku. Pierwszy traktuje o zapomnianej historii ślōnskich Prajzōw (Prusaków), a drugi o zjednoczeniu Niemiec widzianym ze ślōnskiej perspektywy.

Szkolna antologia polskiej literatury nie-polskiej

Wstęp

Wiele się mówi (lub przynajmniej do niedawna się mówiło) o potrzebie akceptacji i poznawania różnorodności etnicznojęzykowej w obecnej Polsce, lecz w praktyce niewiele się robi, aby z tą różnorodnością (i jej wielowiekową tradycją) zapoznawać szersze kręgi obywateli. A rzeczywistość Polski postkomunistycznej jest taka, iż mniejszości etniczne i narodowe (uznane lub nie) stanowią jedynie około 1-3% ludności. Ponadto, owe mniejszości zazwyczaj są „niewidzialne" dla etnicznego Polaka, bowiem ogromna większość członków owych mniejszości mówi po polsku, a elementy swej kultury etnicznej czy narodowej kultywują tylko we własnym kręgu rodzinnym. Ciągle dominuje strach, iż widoczna dla postronnych „kulturowo-językowa inność" może wywołać niechęć lub nawet otwartą wrogość ze strony etnicznie polskiej większości.

Aby przerwać ten zaklęty krąg pustosłowia i retoryki oraz strachu, z różnorodnością etnicznojęzykową współczesnej Polski należałoby praktycznie zapoznawać już uczniów gimnazjów i szkół średnich. W tym celu można by jako podręcznik zaoferować tego typu szkołom *Antologię polskiej literatury nie-polskiej*. Oczywiście, w dalszej perspektywie, można się też zastanowić nad wydaniem anglojęzycznej wersji antologii, przeznaczonej dla turystów zagranicznych oraz czytelnika spoza Polski. Można by też rozważyć wydania w innych językach.

Założenia antologii

Jakiego rodzaju teksty należałoby zaprezentować w Antologii. Preferowałbym szerokie podejście do tej kwestii. Dlatego w *Antologii polskiej literatury nie-polskiej* znalazłoby się miejsce dla tekstów literackich, religijnych, folklorystycznych oraz innych (z

jakiegoś powodu ważne i ciekawe), co zostały wytworzone przez mniejszości żyjące współcześnie w granicach współczesnej Polski oraz także przez takie etnicznie nie-polskie grupy, które kiedyś żyły na obszarze współczesnej Polski.

Oczywiście formuła trzymania się obecnych granic Polski jako wyznacznika geograficznego pochodzenia tekstów jest dość umowna. Nic nie stoi na przeszkodzie aby tą formułę poszerzyć do formatu obecnych granic Polski + granice II Rzeczypospolitej + granice Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Tylko, że w takiej szerokiej formule należałoby określać prezentowaną materię nie jako nie-polską literaturę polską, tylko jako nie-polską literaturę z kręgu kulturowego dawnej Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego. I wtedy oczywiście etykiet literatur mniejszościowych nie można by „przypinać" utworom wydanym po białorusku, litewsku, łotewsku, niemiecku, rosyjsku czy ukraińsku.

Jak mogłaby wyglądać antologia w wersji węższej geograficznie, to znaczy ograniczonej do granic współczesnej Polski. Otóż na prezentację z każdej z nie-polskich literatur ujętych grup mniejszościowych można by przeznaczyć ok. 15-20 stron w antologii.

Następnie tą orientacyjną liczbę stron należy podzielić na połowę, bowiem na pierwszym miejscu prezentowano by utwór (lub utwory) w oryginale (także przy zachowaniu oryginalnego alfabetu, czy kroju pisma), a następnie w polskim tłumaczeniu.

Każda taka prezentacja zostałaby poprzedzona krótkim rysem historii oraz specyfiki danej grupy, której literatura jest prezentowana.

Wstępna propozycja utworów do ujęcia w antologii

- Utwory pisarzy ukraińskich, np. Ołen Teliha, Mychajło Rudnycki.

- Utwory żydowskich autorów piszących w języku jidysz, któ-

re można zaczerpnąć z Biblioteczki Pisarzy Żydowskich Wydawnictwa Dolnośląskiego, np. Icchok Lejb Perec, Isaac Bashevis Singer, czy Abraham Sutzkever.

- Utwory pisarzy niemieckojęzycznych ze Śląska czy Pomorza, np. Joseph von Eichendorff, Gerhart Hauptmann, lub Günter Grass.

- Utwory pisarzy białoruskich silnie związanych z Polską, np. Sokrat Janowicz, Franciszek Umiastowski, czy Ałaiza Paszkiewicz.

- Utwory pisarzy pudlaśkich, np. Jan Maksimiuk (zob.: http://www.pravapis.org/art_belarusian_poland.asp)

- Utwory pisarzy romskich, np. Papusza (Bronisława Wajs, http://www.fembio.org/biographie.php/frau/biographie/bronislawa-wajs, http://kmareka.com/free-literature-online/growinganew-skin.htm).

- Utwory pisarzy kaszubskich, np. Aleksander Majkowski (*Żëcé i przigòdë Remùsa*), Jan Karnowski (*Jô bëm leno chcôł*).

- Utwory pisarzy łemkowskich (zob.: H. Duć-Fajfer, *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*, Kraków 2001), np. Petro Trochanowski-Murianka, Iwan Żelem.

- Utwory pisarzy wilamowskich, np. Florian Biesik (*Of jer welt* [*Na tamtym świecie*]). Tłumaczenia mógłby dokonać najlepszy znawca języka i kultury wilamowskiej, czyli Tomasz Wicherkiewicz z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

- Utwory pisarzy karaimskich, np. Szymon Kobecki, Zachariasz Abrahamowicz czy Szymon Firkowicz.

- Utwory pisarzy laskich, np. Óndra Łysohorsky.

- Utwory pisarzy góralskich, np. *Nowy Testament w przekładzie na gwarê górali Skalnego Podhala* (Pallotinum, Poznań), a gościnnie *Na skalnym Podhalu* Kazimierza Przerwy-Tetmajera.

- Literatura śląska, np. Zbigniew Kadłubek, Marcin Melon (zob.: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Silesian-language_books_in_standard_orthography).

- Literatura tatarska, zapisy ruskie oraz tłumaczenia Koranu na ruski/polski w alfabecie arabskim (zob.: http://www.belreview.cz/printable/articles/2410.html, http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=213024, czy Danylenko, Andrii. 2006. On the Language of Early Lithuanian Tatars, or

Have Lithuanian Tatars Ever Written in Ukrainian? (pp. 201–236). *The Slavonic and East European Review*. vol. 2, Apr).

- Literatura mazurska, pieśni ludowe i utwory religijne prawie zawsze drukowane gotykiem (szwabachą). Informacje na temat tychże utworów można pozyskać ze stron internetowych (np.: http://www.angerburg.de/sprache.htm) oraz ze zbiorów bibliotecznych w Olsztynie.

- Literatura morawiacką, gazety i utwory religijne, zawsze drukowane gotykiem (szwabachą). Radę na temat pozyskania tych utworów można uzyskać od Piotra Pałysa z Instytutu Śląskiego w Opolu.

- Literatura łużycka.

- Literatura ormiańska, głównie zapisy po kipczacku, rusku i polsku w alfabecie ormiańskim oraz statut samorządowy Ormian w Rzeczypospolitej. Informację na temat utworów można uzyskać ze stron internetowych (http://otk.armenia.pl/new) oraz od znawców przedmiotu.

Spis treści

Wstęp 5
Szkolna antologia polskiej literatury nie-polskiej 6
Kaszubskie rozwiązanie? 10
Dlaczego w Polsce nie ma Ślązaków? 18
Może Burmistrz Przewdzing musiał zginąć? O nierozważonej hipotezie 22
Silezjanistyka, nie zaprzepaœæmy unikalnej szansy 25
Śląsk – między Polską a Białorusią 29
Kpina z demokracji obywatelskiej. Ślązaków oraz języka śląskiego nie ma, nie było i być nie może. Dyskryminacja trwa 32
Krótka historia Ślązaków w okrutnym XX stuleciu widziana przez pryzmat technik prześladowania grupowego 36
O nazwach – Śląsk i Polska 47
Śląsk niedotrzymanych obietnic 51
Jednorodność etnicznojęzykowa gwarantem pokoju i stabilności? 58
Uchodźcy w Kędzierzynie-Koźlu? 61
Ślōnski, abo polski? 74
Dziesiyncіolecie. Międzynarodowe uznanie ślōnszczyzny 76
Dobra zmiana: Jak niewiele dzieli PiS od opozycji 85
List of Silesian-language Books in Standard Orthography 90
Between Scotland and Silesia 98
Last Prussians, or *Translatio Borussiae* 102
Annemarie in the Sea of Geopolitics 136

Contents

Introduction 5
The School Anthology of Polish Literature Written in Other Languages Than Polish 6
A Kashubian Solution? 10
Why Are There No Silesians in Poland? 18
Perhaps Mayor Przewdzing Had to Die: On the Hypothesis That Is Not Considered 22
Silesian Studies: Let Us Seize This Unique Opportunity 25
Silesia: Between Poland and Belarus 29
Mockery of Grassroots Democracy: The Silesians and Their Silesian Language Do Not, Did Not and Cannot Exist: Discrimination Continues 32
A Brief History of the Silesians in the Dark 20th Century Observed Through the Prism of Collective Persecution Techniques 36
On the Names: Silesia and Poland 47
The Silesia of Broken Promises 51
Does Ethnolinguistic Homogeneity Guarantee Peace and Stability? 58
Refugees in Kędzierzyn-Koźle? 61
Silesian or Polish? 74
The Tenth Anniversary: Silesian as a Language 76
The Good Change: How Precious Little Separates the PiS Governing Party from the Opposition 85
List of Silesian-language Books in Standard Orthography 90
Between Scotland and Silesia 98
Last Prussians, or *Translatio Borussiae* 102
Annemarie in the Sea of Geopolitics 136